

WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI KRAJOWEJ W KUTNIE
WYDZIAŁ STUDIÓW EUROPEJSKICH

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

КАФЕДРА
ПОЛІТОЛОГІЇ
ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA W PROCESACH POLITYCZNEJ I SPOŁECZNEJ TRANSFORMACJI W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

**MATERIAŁY Z MIĘDZYNARODOWEJ POLSKO-UKRAIŃSKIEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ**

KUTNO: WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI KRAJOWEJ

2019

Międzynarodowa Polsko-Ukraińskiej Konferencja Naukowa pod redakcją dr hab. Zbigniewa Białobłockiego,
Anatolija Romanyuka i Witalija Łytwyna,

**PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA W PROCESACH POLITYCZNEJ I SPOŁECZNEJ
TRANSFORMACJI W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ**

Recenzja wydawnicza:

Klymonchuk V., Doktor nauk politycznych, Profesor, Kierownik katedry nauk politycznych Uniwersytetu Prekarpackiego Narodowego im. V. Stefanyka;

Lucyshyn G., Doktor nauk politycznych, Profesor, Kierownik katedry nauk politycznych i stosunków międzynarodowych Instytutu nauk humanistycznych i społecznych "Politechnik i Lwowskiej";

Magdalena Sitek doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie nauk o polityce oraz doktor habilitowany nauk prawnych, Rektor Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie

Redaktor

dr hab. Nadija Panczak Białobłocka

Korekta

mgr Aneta Moszczyńska

Skład i projekt okładki Łukasz Różyński

Kutno 2019 Wydanie I

ISBN 978-83-63484-37-8

Druk i oprawa

Mazowieckie Centrum Poligrafii

ul. Mikołaja Ciurlionisa 4

05-260 Marki

Wszystkie prawa zastrzeżone © 2019 Wyższa Szkoła Gospodarki Krajowej w Kutnie

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019

SPIS TREŚCI

Sławomira Białobłocka, Aleksandra Ancerowicz

THEORIZATION OF INDICATORS AND MODELS OF GOVERNMENT COALITIONS' FORMATION 7

Nadija Panczak-Białobłocka

ELECTORAL DETERMINANTS AND FEATURES OF MINORITY CABINETS IN EUROPEAN PARLIAMENTARY DEMOCRACIES 16

Aneta Moszczyńska, Michał Białobłocki

DEFECTS OF THE ESSENCE OF TECHNOCRATIC GOVERNMENTS AND GOVERNANCE IN EASTERN EUROPEAN COUNTRIES 25

Zbigniew Białobłocki

CONFLICTS IN THE SYSTEM OF EXECUTIVE DUALISM AND CABINET STABILITY IN SEMI-PRESIDENTIAL COUNTRIES . . . 32

Krzysztof Białobłocki

SOCIAL AND ECONOMIC IMPLICATIONS OF IMMIGRATION PROCESSES IN THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP: THEORETICAL AND EMPIRICAL CONTEXTS 40

Magdalena Białobłocka

INTERMODAL TRANSPORTATION IN THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP: THE STATE OF DEVELOPMENT AND THE PECULIARITIES OF REFORM 48

Tomasz Białobłocki

THE FEATURES OF REGIONALISM IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF ETHNOPOLITICAL PROCESS IN UKRAINE: THE VIEW OF RUSSIAN HISTORIOGRAPHY 56

Svitlana Derevianko

ORGANIZATIONAL MODELS OF MUNICIPAL POLICE: EXAMPLE FOR UKRAINE 64

Tetiana Fedorchak

СУСПІЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ: ПРОБЛЕМА ОДНОЧАСНОСТІ ЧИ ТРИВАЛОСТІ? 71

Vira Burdiak

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПОСТКОМУНІСТИЧНІЙ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ 78

Oleksandra Cholovska

**ВИБОРИ ЯК ЧИННИК ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕПАРТИЗАЦІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ КРАЇН
ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ЕМПІРИЧНИЙ КОНТЕКСТИ 87**

Irina Butyrskaya

**ВЛАДА І БІЗНЕС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В НОВИХ
ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ 97**

Vitaliy Lytvyn

**THE AVERAGED EFFECTS AND CONSEQUENCES OF DIFFERENT TYPES OF EUROPEAN SEMI-
PRESIDENTIALISM: EXPECTED AND UNEXPECTED MANIFESTATIONS 108**

Ihor Osadchuk

**POLITICAL REGIMES IN ATYPICAL SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEMS OF GOVERNMENT IN THE
REPUBLIC OF AZERBAIJAN, THE REPUBLIC OF BELARUS AND THE RUSSIAN FEDERATION 118**

Anatoly Romanyuk

**ОЦІНКА ПОПУЛІСТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ ПАРТІЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ ІХ СКЛИКАННЯ 128**

Jurij Ostapets

ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2019 РОКУ НА КОНФІГУРАЦІЮ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 137

Iryna Kijanka

ІДЕЇ ПОПУЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 144

Tamara Kozak

МОВА, ПРАВО ТА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ 148

Zbigniew Bartosiak

BEFORE THE STATE POLICE. FORMATION GENESIS 156

Віталій Литвин
Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна)

УСЕРЕДНЕНІ ЕФЕКТИ І НАСЛІДКИ РІЗНИХ ТИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАПІВПРЕЗИДЕНТАЛІЗМУ: ОЧІКУВАНІ ТА НЕОЧІКУВАНІ ВИЯВИ

У дослідженні заявлено, що різні види та опції напівпрезидентської системи правління проводять різні ефекти й наслідки, зокрема з приводу кореляції із типами політичного режиму та стабільністю, конфліктністю й ефективністю міжінституційних відносин. З огляду на це, проаналізовано усереднені ефекти і наслідки різних типів європейського напівпрезиденталізму і на цій підставі зафіксовано, що його різні опції можуть бути використані з різними цілями та внаслідок різних мотивів політичних акторів. Загалом аргументовано, що напівпрезиденталізм неодмінно і завжди повинен визначатись, уточнюватись і детермінуватись з огляду на властиву для нього гетерогенність, адже саме гетерогенність, а відтак очікувані та неочікувані вияви, а не сутність напівпрезиденталізму генерують ефекти і наслідки цієї системи правління в реальному політичному процесі.

Ключові слова: система правління, напівпрезиденталізм, гетерогенність напівпрезиденталізму, ефекти та наслідки, країни Європи.

Vitaliy Lytvyn
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine)

THE AVERAGED EFFECTS AND CONSEQUENCES OF DIFFERENT TYPES OF EUROPEAN SEMI-PRESIDENTIALISM: EXPECTED AND UNEXPECTED MANIFESTATIONS

The study states that different types and options of semi-presidential system of government have different effects and consequences, in particular regarding the correlation with the types of political regimes and stability, conflicts and effectiveness

of inter-institutional relations. In view of this, the researcher analyzed the averaged effects and consequences of different types of European semi-presidentialism and stated that its different options can be used for different purposes and due to different motives of political actors. In general, it was argued that semi-presidentialism should always be defined and determined in view of the heterogeneity peculiar to it, because the heterogeneity and expected/unexpected manifestations, rather than the essence of semi-presidentialism generate the effects and consequences of this system of government in the real political process.

Keywords: system of government, semi-presidentialism, heterogeneity of semi-presidentialism, effects and consequences, European countries.

Політичній науці відомо, що напівпрезидентська система правління є дуже варіативною та може піддаватись типологізації на підставі різних чинників та індикаторів. Зокрема, формально і на підставі регламентованої логіки відповідальності урядових кабінетів напівпрезиденталізм доцільно таксономувати на класичний і президент-подібний президент-парламентаризм та на класичний і парламент-подібний прем'єр-президенталізм. Своєю чергою, фактичне врахування сутності, природи та конструкції дуалізму виконавчої влади дає підстави виокремлення таких типів напівпрезиденталізму, як системи повністю або частково уніфікованої більшості, системи розділеної більшості, системи повністю або частково уніфікованої меншості, а також системи розділеної меншості. Врешті, врахування й структуризація формальних і фактичних повноважень головних політичних інститутів у трикутнику “президент – прем'єр-міністр/уряд – парламент” дає підстави виокремлення таких різновидів напівпрезиденталізму, як президенціалізований, парламентаризований (або прем'єризований) і збалансований. Доповнюється така багатоскладова логіка типологізації напівпрезиденталізму відмінними рівнями конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади. У цьому зрізі найпримітніше те, що різні види і комбінації видів аналізованої системи правління проводять певні усереднені ефекти й наслідки напівпрезиденталізму, зокрема з приводу кореляції з типами політичного режиму і стабільністю, конфліктністю й ефективністю міжінституційних відносин¹. Вони частково відомі політичній науці, а частково оновлюються, і, як засвідчує наше дослідження, у випадку європейського напівпрезиденталізму можуть

¹ Elgie R., *Executive Leadership in Semi-Presidential Systems*, [w:] Hart P., Rhodes R.A.W. (eds.), *Oxford Handbook of Political Leadership*, Wyd. Oxford University Press 2014, s. 472–486.

мати цілком очікувані та зовсім неочікувані вияви. Це аргументує, що напівпрезиденталізм завжди повинен визначатись, уточнюватись і детермінуватись з огляду на властиву для нього гетерогенність, тобто на усі відомі формальні та фактичні типологізації як незалежні аналітично-порівняльні змінні², які проводять відносні ризики/негативи та перспективи/позитиви (загалом ефекти й наслідки) напівпрезиденталізму.

У нашому дослідженні для систематизації очікуваних та неочікуваних ефектів й наслідків європейського напівпрезиденталізму проаналізовано 26 чинних та історичних кейсів різних типів цієї системи правління станом на грудень 2017 р., тобто 26 держав Європи. Серед них – Австрія (з 1945 р.), Азербайджан (з 1995 р.), Білорусь (з 1996 р.), Болгарія (з 1991 р.), Боснія і Герцеговина (з 1995 р.), Вірменія (з 1995 р.), Грузія (з 2004 р.), Ірландія (з 1937 р.), Ісландія (з 1944 р.), Литва (з 1992 р.), Македонія (з 1991 р.), Молдова (з 2016 р.), Польща (з 1990 р.), Португалія (з 1976 р.), Росія (з 1993 р.), Румунія (з 1991 р.), Сербія (з 2006 р.), Словаччина (з 1999 р.), Словенія (з 1991 р.), Туреччина (з 2007 р.), Україна (з 1996 р.), Фінляндія (з 1919 р.), Франція (з 1962 р.), Хорватія (з 1991 р.), Чехія (з 2012 р.) і Чорногорія (з 2006 р.) у період від останнього формального набуття статусу напівпрезидентської системи правління і до грудня 2017 р. Їх було систематизовано і структуризовано за виокремленими типами напівпрезиденталізму та базовими індикаторами, ефектами й наслідками, з-поміж яких вдалось виокремити цілком очікувані і зовсім неочікувані вияви (детально див. табл. 1).

Зупиняючись на кореляції типів напівпрезиденталізму з типами і динамікою політичних режимів, апелюємо до генералізованого зауваження дослідників³ про те, що напівпрезиденталізм у Європі, принаймні в її Центральній-Східній, Південно-Східній та Східній частинах, міг бути найефективнішим засобом переходу від диктатури до демократії, хоча врешті не у всіх випадках увінчався демократизацією та консолідацією демократії, а натомість часто виявився зразком персоналізації та автократизації політичного процесу⁴.

² Elgie R., Moestrup S., *Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*, Wyd. Palgrave Macmillan 2016, s. 1–28.

³ Bayram S., Intra-Democracy Regime Change: Transitions Between Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems, *“Politologicky Casopis”* 2016, vol 23, nr. 1, s. 3–22.

⁴ Elgie R., A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme, *“Journal of Democracy”* 2005, vol 16, nr. 3, s. 98–112.; Elgie R., *What is Semi-presidentialism and Where is it Found*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*, Wyd. Routledge 2007, s. 1–13.

Таблиця 1 Усереднені ефекти й наслідки напівпрезиденталізму в країнах Європи (станом на грудень 2017 р.)

Типи напівпрезиденталізму і рівні конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади / Індикатор кореляції	Усереднений тип політичного режиму у рамках типів напівпрезиденталізму і рівнів конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади (проект “Політія 4” / проект “Свобода у світі”)	Середня стабільність кейсів міжінституційних відносин у рамках типів напівпрезиденталізму і рівнів конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади, д.
Формальна типологізація напівпрезиденталізму		
Класичний президент-парламентаризм	+1,6 / 3,7	535
Президент-подібний президент-парламентаризм	+1,7 / 4,2	548
Класичний прем’єр-президенталізм	+8,4 / 2,1	442
Парламент-подібний прем’єр-президенталізм	+7,3 / 2,8	419
Фактична типологізація напівпрезиденталізму		
Система повністю уніфікованої більшості	+6,3 / 2,7	599
Система частково уніфікованої більшості	+7,7 / 2,3	526
Система розділеної більшості	+8,6 / 2,0	509
Система повністю уніфікованої меншості	+9,1 / 1,9	319
Система частково уніфікованої меншості	+8,7 / 2,3	323
Система розділеної меншості	+8,9 / 2,1	327
Формально-фактична типологізація напівпрезиденталізму		
Прем’єризований або парламентаризований напівпрезиденталізм	+9,3 / 1,8	508
Президенціалізований напівпрезиденталізм	+0,3 / 4,6	595
Збалансований напівпрезиденталізм	+7,8 / 2,4	412
Рівні конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади		
Найнижчий рівень конфліктів	+5,7 / 3,0	536
Низький рівень конфліктів	+8,3 / 2,2	481
Середній рівень конфліктів	+8,4 / 2,5	411
Високий рівень конфліктів	+8,5 / 2,2	432
Найвищий рівень конфліктів	+8,8 / 2,0	342

Відтак одні типи напівпрезиденталізму сприяють демократії і демократизації, інші типи – автократії та автократизації, а ще інші типи проводять гібридні політичні режими. Крос-національний аналіз кореляції політичного режиму і типів європейського напівпрезиденталізму (принаймні станом на грудень 2017 р.) засвідчує, що: 1) прем’єр-президентські системи (усіх різновидів) проводять демократичніші політичні режими, ніж президентсько-парламентські

системи (усіх різновидів)⁵; 2) президентсько-парламентські системи є найменш демократичними опціями напівпрезиденталізму⁶, а прем'єр-президенталізм значно ефективніший і безпечніший для ініціювання, консолідації, стабільності й “виживання” демократичних режимів⁷; 3) системи розділеної більшості і розділеної меншості, будучи більш конфліктними, ніж системи уніфікованої більшості і уніфікованої меншості, усереднено не проводять недемократичні політичні режими, нестабільні демократичні політичні практики чи не зменшують перспективи демократизації політичних режимів⁸; 4) системи розділеної більшості і розділеної меншості спрацьовують як максимально близькі до теоретизації подвійної виконавчої влади, яка сприяє партійній незгуртованості, широкому політично-ідеологічному представництву і консенсусу, гнучкості, балансам, стримуванням і противагам, а також політичній відповідальності, хоч і через затягування й сповільнення процесів прийняття політичних і владно-управлінських рішень; 5) збільшення конфліктів між президентами і прем'єр-міністрами у системі дуалізму виконавчої влади, особливо в періоди розділеного правління і головно в умовах неопатримоніалізму, втручання військових у політику або ініціювання режимів “громадянських диктатур”, все таки приводить до фрагільності молодих демократій і їхнього автократичного відкату та розвороту⁹; 6) проблеми демократії у рамках напівпрезиденталізму

⁵ Elgie R., *Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival*, [w:] Elgie R. (ed.), *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*, Wyd. Oxford University Press 2011, s. 54–79.; Elgie R., *Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies*, “*Taiwan Journal of Democracy*” 2007, vol 3, nr. 2, s. 53–71.; Elgie R., *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*, Wyd. Oxford University Press 2011, s. 176.; Moestrup S., *Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-presidentialism outside Europe: a comparative study*, Wyd. Routledge 2007, s. 30–55.; Protsyk O., *Semi-Presidentialism under Post-Communism*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 98–116.

⁶ Sedelius T., Linde J., *Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types*, “*Democratization*” 2018, vol 25, nr. 1, s. 136–157.

⁷ Elgie R., Schleiter P., *Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 42–60.; Ecevit Y., Karakoç E., *The perils of semi-presidentialism: Confidence in political institutions in contemporary democracies*, “*International Political Science Review*” 2017, vol 8, nr. 1, s. 4–20.

⁸ Elgie R., *Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival*, [w:] Elgie R. (ed.), *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*, Wyd. Oxford University Press 2011, s. 54–79.; Elgie R., *The perils of semi-presidentialism. Are they exaggerated?*, “*Democratization*” 2008, vol 15, nr. 1, s. 63–64.; Elgie R., McMenamin I., *Semi-presidentialism and Democratic Performance*, “*Japanese Journal of Political Science*” 2008, vol 9, nr. 3, s. 323–340.; Kim Y., *A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism*, “*Government and Opposition*” 2015, vol 50, nr. 4, s. 652–681.

⁹ Jung-Hsiang T., *Semi-presidentialism and Democratic Breakdown*, Paper prepared for International Political Science Association World Congress in Santiago. 12–16 July 2009.; Kirschke L., *Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States*, “*Comparative Political Studies*” 2007, vol 40, nr. 11, s. 1372–1394.

можуть генеруватись системами розділеного і уніфікованого правління¹⁰, однак недемократичність і неефективність цих систем не є термінальними, беззастережними або безумовними наслідками когабітацій і систем розділеної меншості, а залежать від низки чинників; 7) усереднено найдемократичнішими є системи повністю уніфікованої меншості, дещо менш демократичними – системи частково уніфікованої меншості, розділеної меншості і розділеної більшості, а найменш демократичними і відтак найбільш автократичними – системи повністю і частково уніфікованої більшості; 8) демократичності політичних режимів у напівпрезидентських системах сприяють не системи більшості, а системи меншості та не стільки системи уніфікованого правління, скільки системи розділеного правління; 9) значна легітимність й уповноваженість президента та президенціалізація напівпрезиденталізму призводить до деконсенсуалізації, бюрократизації, монополізації, централізації й автократизації систем напівпрезидентського типу та недоліків, слабкості і навіть колапсу демократії, всенародного представництва та підзвітності, хоча протилежна логіка властива для випадків значної і навіть надмірної уповноваженості прем'єр-міністра і парламентів та прем'єризациї і парламентаризації напівпрезиденталізму¹¹; 10) демократії та демократизації в напівпрезиденталізмі сприяють його прем'єризovanі/парламентаризovanі та переважно збалансовані варіації, а автократії і автократизації – президенціалізовані та зрідка збалансовані варіації¹².

Зовсім інші, а доволі часто й обернено пропорційні, параметри та особливості детермінують стабільність, конфліктність й ефективність різних типів напівпрезиденталізму. З цього приводу у дослідженні зроблено наступні очікувані й неочікувані кореляції: 1) президентсько-парламентські системи проводять стабільніші випадки міжінституційних відносин, аніж прем'єр-президентські системи; 2) стабільнішими є випадки міжінституційних відносин у системах більшості, а не меншості, а також у системах уніфікованого правління, а не розділеного правління; 3) відносно стабільнішими є випадки міжінституційних відносин у системах повністю уніфікованої більшості та меншості, дещо менш стабільними – у системах частково уніфікованої більшості та меншості, а

¹⁰ Elgie R., *Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008*, "Government and Opposition" 2010, vol 45, nr. 1, s. 29–49.; Elgie R., *Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies*, "Taiwan Journal of Democracy" 2007, vol 3, nr. 2, s. 53–71.

¹¹ Protsyk O., *Semi-Presidentialism under Post-Communism*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 98–116.; Moestrup S., *Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-presidentialism outside Europe: a comparative study*, Wyd. Routledge 2007, s. 30–55.; Beliaev M., *Presidential Powers and Consolidation of New Postcommunist Democracies*, "Comparative Political Studies" 2006, vol 39, nr. 3, s. 375–398.

¹² Elgie R., Moestrup S., *The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-Presidentialism Outside Europe: a comparative study*, Wyd. Routledge 2007, s. 237–248.

ще менш стабільними – у системах розділеної більшості та меншості; 4) найстабільнішими є випадки міжінституційних відносин у системах повністю уніфікованої більшості, менш стабільними – у системах частково уніфікованої більшості, ще менш стабільними – у системах розділеної більшості, а найменш стабільними – майже сумірно у системах повністю і частково уніфікованої меншості та розділеної меншості¹³; 5) системи розділеної більшості та меншості перебувають у рамках дихотомічного континууму, на одній стороні якого – перспектива демократизації, а на іншій – ризик дестабілізації, дезінтеграції і колапсу. За аналогією, системи уніфікованої більшості і меншості, з одного боку, характеризуються перспективами політичної та міжінституційної стабілізації і підвищення ефективності урядування, однак, з іншого боку, наражаються на небезпеки автократизації і “ерозії” чи деконсолідації демократії; 6) найменш стабільними є випадки міжінституційних відносин у системах збалансованого, а не домінуючого лідерства в умовах напівпрезиденталізму; 7) найстабільнішими є випадки міжінституційних відносин у президенціалізованому напівпрезиденталізмі, дещо менш стабільними – у прем’єризovanому чи парламентаризovanому напівпрезиденталізмі, а найменш стабільними – у збалансованому напівпрезиденталізмі; 8) президенти (особливо якщо вони партійно афілійовані), а не прем’єр-міністри (особливо у випадку урядів меншості, але не у випадку непартійних урядів) частіше ініціюють конфлікти в системі дуалізму виконавчої влади¹⁴; 9) конфлікти в системі дуалізму виконавчої влади значно дестабілізуючими є у президентсько- парламентських, а не в прем’єр-президентських системах¹⁵.

Загалом, враховуючи очікувані та неочікувані ефекти й наслідки різних типів напівпрезидентських систем, емпірично констатовано, що взаємозв’язок між типами політичного режиму і стабільністю (у тому числі й демократичним та автократичним “виживанням”) напівпрезиденталізму не настільки однозначний і простий, як теоретично очікується. Річ у тім, що різнозалежною та варіативною є природа і композиція конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади. Враховуючи це, усереднено встановлено, що: 1) при збільшенні рівнів/сили конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади прямо пропорційно збільшується рівень демократичності політичного режиму в напівпрезиденталізмі; 2) при

¹³ Elgie R., Schleiter P., *Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 42–60.; Elgie R., McMenamin I., *Semi-presidentialism and Democratic Performance*, “*Japanese Journal of Political Science*” 2008, vol 9, nr. 3, s. 323–340.

¹⁴ Protsyk O., *Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-presidentialism*, “*Political Studies*” 2006, vol 54, nr. 2, s. 219–244.

¹⁵ Sedelius T., Ekman J., *Intra-executive Conflict and Cabinet Instability: Effects of Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe*, “*Government and Opposition*” 2010, vol 45, nr. 4, s. 505–530.

збільшенні рівнів/сили конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади обернено пропорційно зменшується середня стабільність випадків міжінституційних відносин, властивих напівпрезиденталізму; 3) взаємозв'язок між рівнями і силою конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади і типами напівпрезиденталізму є лінійним у контексті їхньої кореляції з усередненим типом політичного режиму та середньою стабільністю випадків міжінституційних відносин. Крім того, емпірично встановлено та підтверджено, що конфлікти у системі дуалізму виконавчої влади статистично частіше трапляються і відносно сильнішими є в умовах: демократії, а не автократії; президент-парламентаризму, а не прем'єр-президенталізму; збалансованого, а не президенціалізованого чи парламентаризованого напівпрезиденталізму; партійних, а не непартійних урядів; урядів меншості, а не урядів більшості; партійно-ідеологічної і політичної, а не клієнтелістської і аполітичної структуризації легіслатур, міжінституційних відносин і політичного процесу; а також розвиненості й інституціоналізованості, а не стагнації партійних систем¹⁶.

У підсумку і на підставі з'ясування очікуваних й неочікуваних ефектів напівпрезиденталізму встановлено, що ця система правління не обов'язково функціонує як стабілізуючий або ж неконфліктний компроміс, зокрема між мажоритарними крайнощами президенталізму і потенційно дестабілізуючою фрагментацією та поляризацією парламентаризму¹⁷. Відповідно, при виборі напівпрезидентської системи правління мотиви політичних акторів й творців конституцій можуть відрізнятись. Якщо вони шукають інструментарія та механізму поступу і консолідації демократії й забезпечення міжінституційних рівноваг, тоді увага має бути зосереджена на такому усередненому варіанті напівпрезиденталізму, який: формально окреслюється як прем'єр-президенталізм (причому у його класичній, а не парламент-подібній формі); виявляється як прем'єризований чи хоча б збалансований, а не президенціалізований; максимально уникає або навіть унеможливорює системи повністю уніфікованої більшості, а відтак і характеризується доволі помітними конфліктами у системі дуалізму виконавчої влади. Якщо ж політичні актори й "інженери" конституцій шукають інструментарія і механізму забезпечення стабільності, консервації й автократизації політичного режиму та централізації політичної

¹⁶ Protsyk O., Politics of Intra-executive Conflict in Semipresidential Regimes in Eastern Europe, *"East European Politics and Societies"* 2005, vol 19, nr. 2, s. 135–160.; Sedelius T., Mashtaler O., Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra-Executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011, *"East European Politics"* 2013, vol 29, nr. 2, s. 109–134.

¹⁷ Gunther R., The Relative Merits (and Weaknesses) of Presidential, Parliamentary and Semi- Presidential Systems: The Background to Constitutional Reform, *"Journal of social sciences and philosophy"* 1999., vol 88, nr. 3, s. 61–92.

влади з максимальним уникненням міжінституційних рівноваг, тоді увага має бути зосереджена на такому усередненому варіанті напівпрезиденталізму, який: формально окреслюється як президент-парламентаризм (причому у його класичній, а не президент-подібній формі); є президенціалізованим чи хоч прем'єризваним, а не збалансованим; максимально сприяє або навіть гарантує системи повністю уніфікованої більшості, а відтак і характеризується незначними конфліктами у системі дуалізму виконавчої влади.

Список літератури

- Bayram S., Intra-Democracy Regime Change: Transitions Between Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems, *"Politologicky Casopis"* 2016, vol 23, nr. 1, s. 3–22.
- Beliaev M., Presidential Powers and Consolidation of New Postcommunist Democracies, *"Comparative Political Studies"* 2006, vol 39, nr. 3, s. 375–398.
- Ecevit Y., Karakoç E., The perils of semi-presidentialism: Confidence in political institutions in contemporary democracies, *"International Political Science Review"* 2017, vol 8, nr. 1, s. 4–20.
- Elgie R., A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme, *"Journal of Democracy"* 2005, vol 16, nr. 3, s. 98–112.
- Elgie R., *Executive Leadership in Semi-Presidential Systems*, [w:] Hart P., Rhodes R.A.W. (eds.), *Oxford Handbook of Political Leadership*, Wyd. Oxford University Press 2014, s. 472–486.
- Elgie R., Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008, *"Government and Opposition"* 2010, vol 45, nr. 1, s. 29–49.
- Elgie R., *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*, Wyd. Oxford University Press 2011.
- Elgie R., The perils of semi-presidentialism. Are they exaggerated?, *"Democratization"* 2008, vol 15, nr. 1, s. 63–64.
- Elgie R., *Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival*, [w:] Elgie R. (ed.), *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*, Wyd. Oxford University Press 2011, s. 54–79.
- Elgie R., Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies, *"Taiwan Journal of Democracy"* 2007, vol 3, nr. 2, s. 53–71.
- Elgie R., *What is Semi-presidentialism and Where is it Found*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*, Wyd. Routledge 2007, s. 1–13.
- Elgie R., McMenamin I., Semi-presidentialism and Democratic Performance, *"Japanese Journal of Political Science"* 2008, vol 9, nr. 3, s. 323–340.
- Elgie R., Moestrup S., *Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*, Wyd. Palgrave Macmillan 2016, s. 1–28.

- Elgie R., Moestrup S., *The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-Presidentialism Outside Europe: a comparative study*, Wyd. Routledge 2007, s. 237–248.
- Elgie R., Schleiter P., *Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 42–60.
- Gunther R., The Relative Merits (and Weaknesses) of Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems: The Background to Constitutional Reform, “*Journal of social sciences and philosophy*” 1999., vol 88, nr. 3, s. 61–92.
- Jung-Hsiang T., *Semi-presidentialism and Democratic Breakdown*, Paper prepared for International Political Science Association World Congress in Santiago. 12–16 July 2009.
- Kim Y., A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism, “*Government and Opposition*” 2015, vol 50, nr. 4, s. 652–681.
- Kirschke L., Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States, “*Comparative Political Studies*” 2007, vol 40, nr. 11, s. 1372–1394.
- Moestrup S., *Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?*, [w:] Elgie R., Moestrup S. (eds.), *Semi-presidentialism outside Europe: a comparative study*, Wyd. Routledge 2007, s. 30–55.
- Protsyk O., Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-presidentialism, “*Political Studies*” 2006, vol 54, nr. 2, s. 219–244.
- Protsyk O., Politics of Intra-executive Conflict in Semipresidential Regimes in Eastern Europe, “*East European Politics and Societies*” 2005, vol 19, nr. 2, s. 135–160. Protsyk O., *Semi-Presidentialism under Post-Communism*, [w:] Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. (eds.), *Semi-Presidentialism and Democracy*, Wyd. Palgrave 2011, s. 98–116.
- Sedelius T., Ekman J., Intra-executive Conflict and Cabinet Instability: Effects of Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe, “*Government and Opposition*” 2010, vol 45, nr. 4, s. 505–530.
- Sedelius T., Linde J., Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types, “*Democratization*” 2018, vol 25, nr. 1, s. 136–157.
- Sedelius T., Mashtaler O., Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra- Executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011, “*East European Politics*” 2013, vol 29, nr. 2, s. 109–134.